

Oczekiwania osób dorosłych wobec edukacji leśnej

Anna Wierzbicka, Marcin Flies, Kinga Jagiello-Stonimska

Abstrakt. W Polsce od lat prowadzona jest edukacja leśna społeczeństwa wielkim nakładem środków i wysiłkiem wielu leśników. Jak pokazują statystyki, oferta edukacyjna jest skierowana głównie do dzieci i osób młodych w wieku szkolnym. Tymczasem często to ich rodzice i dziadkowie wciąż wyrzucają śmieci do lasu i mają prawo głosu w wielu decyzjach dotyczących środowiska w ujęciu lokalnym. Na terenie dwóch Leśnych Kompleksów Promocyjnych (Bory Lubuskie i Lasy Środkowopomorskie) przeprowadziliśmy ankietę wśród 200 dorosłych Polaków. Ankieta składała się z trzech części: pytań określających poziom wiedzy przyrodniczej ankietowanych, pytań określających stosunek respondentów do Lasów Państwowych i edukacji leśnej oraz pytań o preferencje i potrzeby edukacyjne. Większość ankietowanych wyraziła chęć uczestniczenia w zajęciach edukacyjnych, najchętniej zdobywaliby wiedzę, którą mogliby wykorzystać w życiu codziennym na temat jadalnych i trujących grzybów i roślin. W pytaniach otwartych ankietowani zawarli szereg interesujących sugestii co do sposobu prowadzenia edukacji w ich okolicy.

Słowa kluczowe: edukacja dorosłych, potrzeby edukacyjne, ankieta, Leśny Kompleks Promocyjny.

Abstract. Needs of adults in forest education. Forest Promotional Complexes are the way of managing forest in Poland accordingly to sustainable development rules. Forest education offer is focused mainly on children and teenagers' needs. However their parents and grandparents decide about local area also in terms of ecological problems. We took effort to identify knowledge about forests and education needs of adults living in the area of Forest Promotional Complex Bory Lubuskie and Middle Pomeranian Forests. Survey was created as a tool. Respondents were a random chosen people living in Lubsko, Polanów and neighborhood who agreed to complete the questionnaire. Results show that knowledge about forest and main ecological problems is increasing. Residents express the desire to learn. More than half of the respondents suggested solutions to raise awareness. We also present some ideas how to reach this group with knowledge about forest.

Key words: Promotional Forest Complex, questionnaire, adults educational needs, forest education.

Wstęp

Edukacja leśna, czyli proces nauczania i wychowywania obejmujący problematykę kształtowania i ochrony ekosystemów leśnych oraz promowania PGL Lasów Państwowych jako firmy wdrażającej idee zrównoważonego rozwoju powinna obejmować całe społeczeństwo i rozciągać się na całe życie człowieka (Grzywacz 2012). Ważne jest propagowanie nowoczesnej, zrównoważonej gospodarki leśnej wśród społeczeństwa. Społeczeństwo niedoinformowane może mieć błędny wizerunek lasów jako przeeksploatowanych gospodarczo lub źle zarządzanych (Bartczak 2005). W Polsce od wielu lat prowadzona jest edukacja leśna społeczeństwa. W głównej mierze zajmują się nią Leśne Kompleksy Promocyjne (LKP), niemniej jest ona realizowana we wszystkich jednostkach PGL Lasy Państwowe (Fronczak 2007). Edukacja prowadzona przez leśników skierowana jest głównie do dzieci i młodzieży, dorośli stanowili jedynie 22% odbiorców edukacji leśnej w 2011 roku (Raport 2012). To jednak osoby dorosłe mają możliwość wypowiedzi w referendach lokalnych związanych ze środowiskiem, mają wpływ na plany zagospodarowania przestrzennego i to oni są sprawcami szkodnictwa leśnego. Czy osoby dorosłe w ogóle interesuje las? Czego chcieliby się o nim dowiedzieć? W jaki sposób chcieliby się uczyć? Celem ankiety było zbadanie potrzeb edukacyjnych osób dorosłych.

Material i metody

Na terenie Leśnych Kompleksów Promocyjnych Bory Lubuskie i Lasy Środkowopomorskie przeprowadziliśmy ankietę wśród 200 dorosłych Polaków (100 kobiet i 100 mężczyzn). Ankieta składała się z 3 typów pytań określających:

- poziom wiedzy przyrodniczej ankietowanych,
- stosunek respondentów do Lasów Państwowych i edukacji leśnej,
- preferencje i potrzeby edukacyjne.

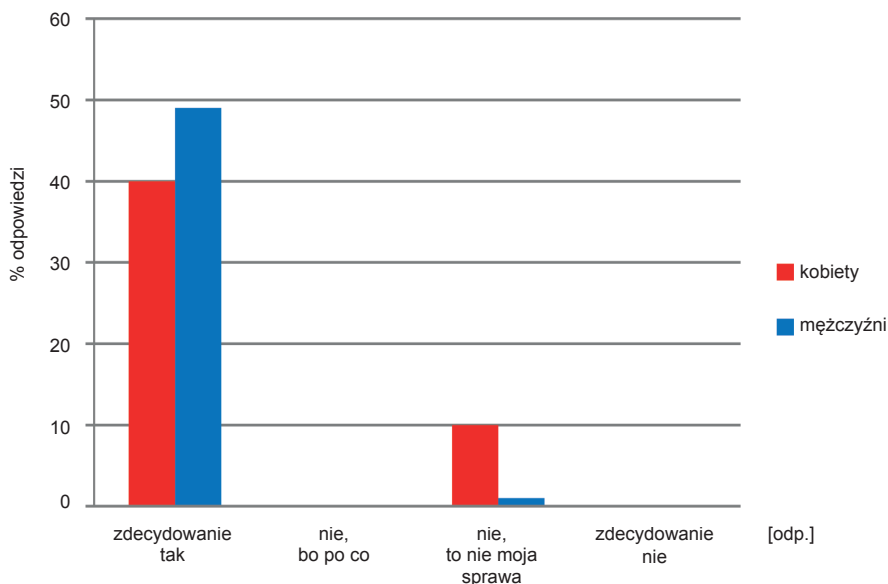
Ankieta była anonimowa, zawierała 18 pytań zamkniętych i 1 otwarte oraz instrukcję jej prawidłowego wypełnienia. Pytania zawierały od 2 do 6 wariantów odpowiedzi. Ankieta to metoda zdobywania informacji przez pytanie wybranych osób za pośrednictwem listy pytań. Ich treść nie wymaga komentarzy ze strony badacza, a sama forma pytania wystarczy, by otrzymać właściwą odpowiedź od respondenta (Silverman 2007).

Respondentami byli mieszkańcy (przypadkowi przechodnie) miejscowości z terenu badanych LKP, głównie Lubuska i Polanowa. Wyniki analizowano z uwzględnieniem płci, wieku, wykształcenia oraz miejsca zamieszkania (wieś czy miasto).

Wyniki

Respondenci pochodzili głównie z miast z terenu badanych LKP, większość miała wykształcenie średnie. Pierwsza część ankiety badająca wiedzę respondentów wskazała, iż Polacy mają dużą wiedzę przyrodniczą. Ponad 70% badanych wie, co to jest ochrona gatunkowa i na czym polega, 90% ankietowanych wie, że bielik jest gatunkiem chronionym, a 98% respondentów potrafi prawidłowo wskazać cele edukacji leśnej. Prawie wszyscy (90%) wiedzą, że wjazd do lasu samochodem jest zabroniony, jednak uważają, że zakaz ten powinien być zniesiony. Ankietowani mieli za to problem z odpowiedzią na pytanie o dojrzałość rębną drzewostanu sosnowego – poprawnej odpowiedzi udzieliło jedynie 31% pytanych.

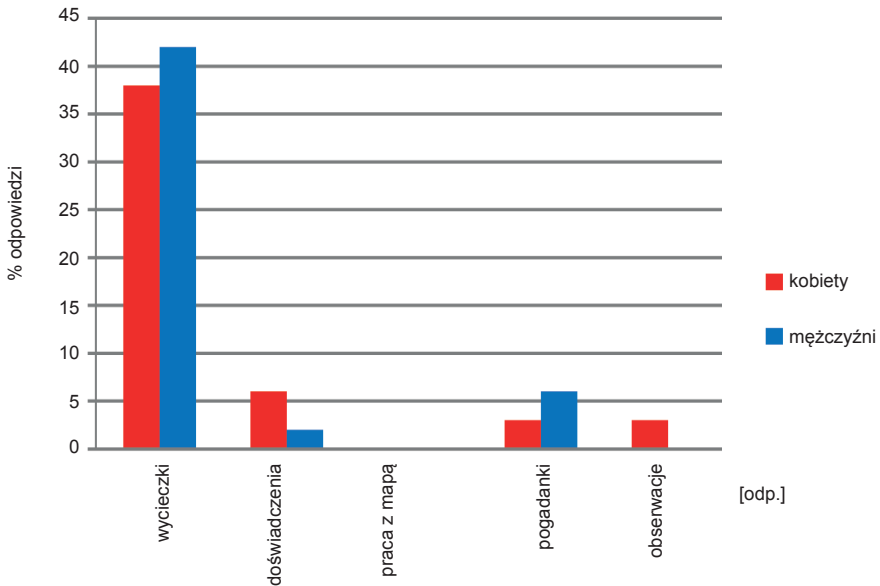
Stosunek badanych do PGL Lasy Państwowe badaliśmy dwoma pytaniami: czy uważa Pan/Pani, że lasy powinny zostać sprywatyzowane? i czy przyłączył/aby się Pan/Pani do protestu przeciwko prywatyzacji polskich lasów? Z prywatyzacją nie zgadza się 80% badanych, zaś więcej (89%) przyłączyłoby się do protestu (ryc. 1).

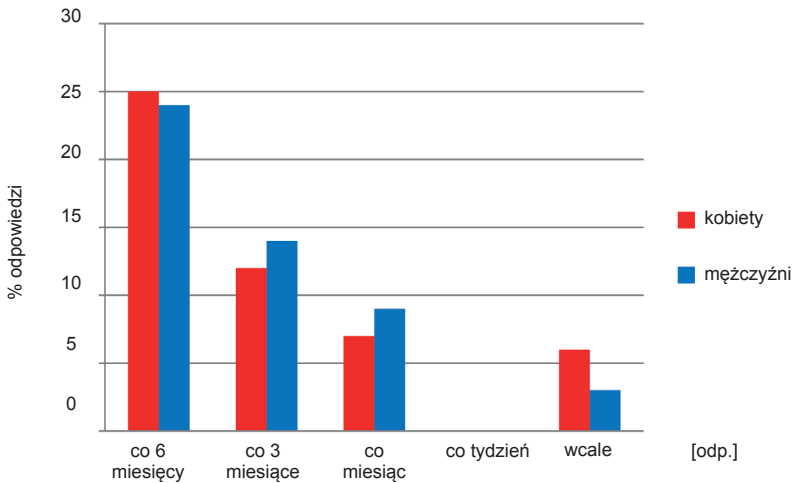
Ryc. 1. Odpowiedzi na pytanie czy przyłączył/aby się Pan/Pani do protestu przeciwko prywatyzacji polskich lasów?

Fig. 1. Responses to the question whether you would join the protest against the privatization of Polish forests?

Trzecia część ankiety badała preferencje i potrzeby edukacyjne respondentów. Większość – 75% ankietowanych chciałoby brać udział w zajęciach edukacyjnych, z częstotliwością około 2 razy w roku (ryc. 2). Najwięcej (80%) pytanym preferuje wycieczki jako formę zdobywania wiedzy (ryc. 3). Ankietowani uważają, iż wiedzę zdobytą na zajęciach w ośrodku edukacji leśnej wykorzystaliby w życiu codziennym – 98% odpowiedzi „zdecydowanie tak”. W pytaniu otwartym o tematykę takich zajęć wskazywano: wiedzę na temat rozpoznawania jadalnych gatunków grzybów i roślin, lokalną historię oraz wiedzę praktyczną: jak należy się zachować przy spotkaniu z dzikim zwierzęciem, jak można aktywnie spędzić czas w lesie. Jednak tylko 56% pytanym potrafiło wskazać, jakie urządzenia turystyczno-rekreacyjne powinny znaleźć się na ścieżkach i trasach biegnących przez las. Ankietowani, aż 80%, uważają, że inicjatywy edukacyjne są zbyt słabo rozreklamowane. Wskazują jako najlepsze ogłoszenia w prasie lokalnej, Internecie i plakaty w miejscach publicznych.

Ryc. 2. Odpowiedzi na pytanie: jakie zajęcia wzbudzają w Pani/ Panu największą ciekawość?
Fig. 2. Responses to the question: what classes raise in you the greatest curiosity?

Ryc. 3. Odpowiedzi na pytanie: jak często chciałby/aby Pan/ Pani uczestniczyć w zajęciach z edukacji leśnej?
Fig. 3. Responses to the question: how often you would like to participate in the activities of forest education?

Dyskusja

Dostępny jest szeroki wybór literatury i materiałów edukacyjnych dotyczących edukacji leśnej wydanych staraniem Lasów Państwowych i organizacji skupiających nauczycieli. Niemniej większość pozycji odnosi się do nauczania dzieci i młodzieży (Chrzanowski 2004, 2009, Gwiazdowicz 2009). Edukacja dorosłych obejmuje zazwyczaj samych leśników, nauczycieli biologii i przyrody oraz strażaków i inne służby współpracujące z PGL LP (Anderwald 2005, Mrowińska 2005). Tymczasem, jak wynika z przeprowadzonych ankiet, „przeciętny Kowalski” chętnie poszerzałby swoją wiedzę leśną.

Edukacja ekologiczna, a w niej leśna, powinna być ustawiczna i rozciągać się na całe życie człowieka (Grzywacz 2012, Kowalak 2013). W praktyce edukacyjnej bardzo ważne jest dostosowanie form, metod i treści nauczania do poziomu wiedzy i percepcji odbiorców. Ludzie dorośli najchętniej uczą się, gdy rozwiązują bieżące problemy czy zadania i szukają rozwiązań, które pomogą im lepiej zrozumieć poprzednie doświadczenia (Czołnik 2004). Zdaniem Buchcic (2009) najważniejsza jest ta wiedza, która może się przydać w życiu i którą nauczani przyswajają najchętniej ze względu na sposób przekazu. Pogląd ten znalazł odzwierciedlenie w odpowiedziach respondentów – zdecydowana większość chciałaby zdobywać wiedzę, którą mogliby wykorzystać w życiu codziennym. Tematy interesujące ankietowanych (np.: grzyby i rośliny jadalne) to także tematy praktyczne. Do dorosłych edukacja leśna dociera najczęściej poprzez festyny i akcje edukacyjne oraz środki masowego przekazu (Raport 2012). Jednak formą zajęć najbardziej interesującą respondentów jest wycieczka z przewodnikiem – leśnikiem. Ankietowani wskazali najciekawszą dla nich tematykę i ta zgadza się z poglądami metodyków na temat edukacji dorosłych. Tematyka zajęć osadzona w konkretnym terenie, odnosząca się do historii regionu i możliwości rekreacyjnych jest zalecana przez wielu autorów (Buchcic 2009, Suder 2005). Warto wykorzystać w ofercie edukacyjnej modne i aktualne tematy: zdrowa, dzika żywność, segregacja śmieci, oszczędzanie energii i wody, możliwości uprawiania modnych sportów na terenach leśnych.

Autorzy związani z edukacją dorosłych, a niezwiązani z PGL LP nie zauważają w ogóle roli edukacji leśnej w edukacji ekologicznej społeczeństwa. Kowalak (2013) wskazuje, jako pomocne w ustawicznej edukacji ekologicznej osób dorosłych na terenach wiejskich, ośrodki doradztwa rolniczego (ODR) i uniwersytety ludowe. Jednocześnie boleje on nad regresem tych form kształcenia i ich oderwaniem od szkolnictwa formalnego w Polsce.

Ankietowani wskazywali na potrzebę szerszej reklamy działań edukacyjnych nadleśnictw: plakaty w miejscach publicznych (sklepy, ośrodki zdrowia, domy kultury, punkty informacji turystycznej), w lokalnych mediach. Warto sobie zadać pytanie: jaki procent folderów o działalności nadleśnictwa i ofercie rekreacyjnej trafia do osób mieszkających na jego terenie? Bardzo ważne jest organizowanie zajęć dla dorosłych w porach umożliwiających udział w nich jak największej liczby osób, czyli w weekendy i wieczorami. Bardzo dobrym przykładem jest tu działalność Ośrodka Edukacji Przyrodniczo-Leśnej w Jeziorach Wysokich, który jest otwarty dla zwiedzających w dni wolne od pracy (Mrowińska 2005). Warto podjąć współpracę z miejscowymi domami kultury i ODR-ami, by zajęcia takie odbywały się jak najbliżej osób zainteresowanych, bardzo często izby edukacyjne czy ośrodki edukacji są oddalone od osiedli ludzkich, co utrudnia dotarcie do nich i wzięcie udziału w zajęciach.

Podsumowanie

Prezentowane badania ankietowe pokazują, że Polacy chcą zdobywać praktyczną wiedzę na temat lasu i przyrody. Najchętniej uczestniczyliby dwa razy w roku w wycieczkach z przewodnikiem i uczyli się na temat spraw związanych z życiem codziennym. Ankietowani uważają, iż działania edukacyjne nadleśnictw są zbyt słabo rozreklamowane.

Literatura

- Anderwald D. 2005. Bubobory – skuteczna metoda edukacji przyrodniczej dorosłych? Stud. i Mat. CEPL w Rogowie, Rogów, 10 (3): 7–16.
- Bartczak A. 2005. Społeczny wymiar lasów. W: Świącicki Z. (red.) Konferencja naukowa Społeczny wymiar lasów. Centrum Informacyjne Lasów Państwowych, Warszawa.
- Buchcic E. 2009. Edukacja ekologiczna priorytetem wykształcenia współczesnego człowieka. Stud. Ecol. Bioethic. 1 (7): 203–211.
- Chrzanowski T. 2004. Edukacja leśna społeczeństwa w Lasach Państwowych – wybór modelu powszechnego. Bibliot. Leśnicz. 196: 3–16.
- Chrzanowski T. 2009. Edukacja leśna społeczeństwa w Lasach Państwowych – jaka jest, jaka może być. Post. Tech. Leś. 105: 13–20.
- Czołnik B. 2004. Edukacja leśna różnych grup wiekowych. Wskazówki psychologiczne, merytoryczne i metodyczne. Poradnik edukacji leśnej. Zeszyt 12, CILP, Warszawa.
- Fronczak K. 2007. Leśne kompleksy promocyjne. Centrum Informacyjne Lasów Państwowych, Warszawa.
- Grzywacz A. 2012. Nauka, badania, kształcenie leśników i edukacja leśna społeczeństwa w przyszłości. W: Grzywacz A. (red.) Wizja przyszłości polskich lasów i leśnictwa do 2030 r. Polskie Towarzystwo Leśne, Spała: 335–357.
- Gwiazdowicz D.J. (red.). 2009. Edukacja przyrodniczo-leśna. Poradnik. Wyd. PTL, Gołuchów – Poznań.
- Kowalak A. 2013. Edukacja ekologiczna dorosłych mieszkańców wsi elementem edukacji całościowej. Aura 4: 23–25.
- Mrowińska I. 2005. Edukacja przyrodniczo-leśna osób dorosłych w Ośrodku Edukacji Przyrodniczo-Leśnej w jeziorach Wysokich. Stud. i Mat. CEPL, Rogów, 1 (7): 59–66.
- Raport z działalności edukacyjnej Lasów Państwowych w 2011 roku. 2012. Warszawa.
- Silverman D. 2007. Interpretacja danych jakościowych. Metody analizy rozmowy tekstu i interakcji. Wydawnictwo naukowe PWN, Warszawa.
- Suder J. 2005. Terenowa edukacja przyrodniczo-leśna z uwzględnieniem wartości kulturowych regionu. Stud. i Mat. CEPL, Rogów, 3 (7): 131–138.

Anna Wierzbicka

Katedra Łowiectwa i Ochrony Lasu
Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu
wierzba@up.poznan.pl